

СЛОВОТВОРЕННЯ ПРИКМЕТНИКІВ ЕМОЦІЙНОГО СТАНУ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Дана робота присвячена дослідженню проблеми словотворення емоційно-забарвлених ад'єктивних одиниць англійської мови. Здійснено спробу розглянути деякі аспекти словотворення нових прикметників, дослідити особливості їх семантичного функціонування в англійській мові та виділити найпродуктивніші словотворчі афікси для утворення одиниць позитивної та негативної семантики.

Лексичні одиниці мови з погляду їх структури, морфемного складу та способів утворення важливі для дослідження лінгвістикою сучасної англійської мови, адже більшість лінгвістичних досліджень спрямовані на вивчення власне змістовного аспекту мови. Основна лексична одиниця мови – слово – досліджується не тільки по формальній (морфологічній), але й по змістовній (смісловій) структурі. Проблема вивчення системи словотвору англійської мови загалом, окремих її компонентів, а також ступенів їх варіативності та продуктивності відіграє надзвичайно важливу роль, адже в сучасних дослідженнях із лексичної семантики застосування системного підходу при вивченні певних явищ надає особливої цінності результатам конкретних наукових розвідок в лінгвістиці.

Лексична семантика, вивченням якої присвячені праці відомих лінгвістів [1; 2; 3; 4] має неабияке значення при вивченні змістовного аспекту мови. Крім того, бурхливий розвиток усіх сфер сучасного життя людства знаходить своє відображення безпосередньо в мові, а саме на лексичному рівні. Зростання інтересу дослідників до проблеми дихотомії емоційне – раціональне в мові та мовленні [5; 6: 25] дає можливість проаналізувати та дослідити певною мірою невирішені проблеми, пов'язані власне з внутрішньомовним аналізом конкретних лексичних одиниць. Особливу практичну цінність науковці надають дослідженню емоційного фактора людини в мові, адже життя людини неможливо уявити без вираження нею емоцій у повсякденному житті саме за допомогою мови. Актуальність цієї розвідки визначається відсутністю праць, в яких би досліджувалися лексичні одиниці мови з погляду їх семантичного наповнення в поєднанні з вивченням особливостей словотворчих процесів, які відбуваються при їх утворенні та вагомо впливають на їх вживання в мові. Метою дослідження є аналіз похідних прикметників, створених за допомогою найпродуктивніших афіксів і встановлення залежності значення емоційно-забарвлених ад'єктивних одиниць від певних словотворчих афіксів. Від семантичних факторів залежить можливість поєднання компонентів похідного слова, яке умотивовується і семантично, і структурно за їх допомогою.

Вивчення емотивної лексики – це важлива умова гуманізації мовознавства, яка виражається в принципі дослідження антропоцентризму. Роль емоцій у розвитку суспільства стала предметом неодноразового розгляду відомих лінгвістів, які, зокрема, наголошували на їх могутній і динамічній силі в житті людини та суспільства [7: 8]. Емоційною називається категорія слів, яка, крім об'єктивного лексичного значення, містить і значення суб'єктивне – ставлення мовця до висловленої думки. І хоч суб'єктивне значення і емоція – різні поняття, як і лексичні способи їх реалізації, чимало оцінних слів можуть бути віднесені до емоційної лексики. Коли людина, користуючись певним типом лексики, висловлює свої позитивні чи негативні емоції, в цьому їй завжди допомагає експресія (сила вияву переживань, почуттів), яка може міститися в семантиці окремого слова або в контексті в цілому. Проте в будь-якому випадку вона обов'язково супроводжуватиме вияви почуття мовця.

До складу емоційно-забарвленої лексики належать слова, які в своєму значенні містять позитивну чи негативну оцінність і позначають відчуття, настрої, процеси. Ці слова можуть виражати оцінність не тільки лексично, а граматично, тобто суфіксами чи префіксами емоційної (суб'єктивної) оцінки [8: 22]. Оцінні установки є "виразними й послідовними факторами, на які лінгвіст може спиратися" (Р. Белл) у спробах пояснити складні й багаті явища людської мови. Оцінка у вивченні її психологією постає перед нами як єдність суб'єктивного й об'єктивного, а процес оцінки – як специфічний акт відображення, за допомогою якого виражається відношення суб'єкта до об'єкта (О. М. Вольф, Н. Д. Арутюнова). У мові категорія оцінки розглядається як семантична категорія, яка може бути виражена різними мовними засобами – граматичними, лексичними, інтонаційними, і передає відношення змісту висловлювання до дійсності. Оцінний компонент значення слова – це схвальна або несхвальна оцінка, яка міститься у його структурі [9: 117].

Вивчення психології емоцій, на думку вчених-психологів, залишається незавершеним, адже ще й досі не було побудовано цілісної, багаторівневої психологічної теорії емоцій. Саме це ускладнює роботу лінгвістів, що звертаються до проблем мовного забезпечення емоцій та ставить перед ними певні проблеми. Одна з них – це різноманітність класифікацій емоцій. Відомий психолог Б. І. Додонов стверджує, що "універсальну класифікацію емоцій взагалі неможливо створити і класифікація,

яка б добре служила для вирішення одних завдань неминуче повинна бути замінена іншою при вирішенні інших" [10: 173].

Необхідність власне лінгвістичного аналізу засобів, що відображають емоції людини, мотивується неопрацьованістю проблеми, тим, що "мовний вираз емоцій до цих пір досліджений недостатньо", "в розмовній практиці ми часто користуємося одним і тим же словом для позначення різних переживань, таким чином їх дійсний характер стає зрозумілим тільки з контексту. У той же час одна і та ж емоція може бути позначена різними словами" [10: 201].

Інтерес лінгвістів до проблем оцінної семантики зумовлений в першу чергу тим, що оцінне значення втілено в конкретні мовні структури – існують цілі шари лексики, призначені для вираження оцінки. Це, в першу чергу, прикметники та прислівники [11]. Саме прикметнику, через велику концентрацію в ньому оцінності, приділяється основна увага у мовній парадигмі маніпулятивних засобів. На необхідність вивчення абсолютної форми загальнооцінних позитивних прикметників указувала О. М. Вольф, зауважуючи, що на абсолютну оцінку в лінгвістичних дослідженнях здебільшого звертають мало уваги, тоді як порівняльна оцінка досліджена краще. Прикметники в абсолютній формі завжди припускають існування оцінної шкали, за допомогою якої стає можливим утворення тематичних груп ад'єктивних слів за їх оцінним значенням та позитивною чи негативною характеристикою. Дослідження словотвору та об'єктивація семантичної організації членів емоційно забарвлених прикметників в англійській мові сприяє адекватному опису системи мови загалом. У мові стилістичне використання засобів афіксації дає великі словотворчі можливості: за їх допомогою виражаються найрізноманітніші відтінки суб'єктивної оцінки.

Беручи до уваги специфічні властивості морфемних афіксів прикметників, які були розглянуті шляхом часткової вибірки зі словника англійської мови [12], загальною кількістю більш ніж дві тисячі одиниць, можна зробити висновок, що ад'єктивні слова характеризуються різноманітністю оцінної семантики, серед них виділяється група слів загальної оцінки, значення яких зводиться до вираження оцінки без вказування на будь-які ознаки, а також групами слів негативною та позитивною оцінки, які виявляють несхвальне або схвальне ставлення носіїв мови до предметів, фактів і явищ об'єктивної дійсності. Кількісне співвідношення ад'єктивних одиниць, що виражають ту чи іншу ознаку та утворених за допомогою суфіксів можна зобразити за допомогою таблиці.

Таблиця 1.

Співвідношення загальної кількості прикметників з кількістю емоційно-забарвлених ад'єктивних одиниць

Загальна кількість прикметників	Кількість емоційно-забарвлених прикметників	Прикметники негативною оцінки	Прикметники позитивною оцінки
2230	824	455	369
100%	37%	21%	16%

Структура семантичного змісту похідних прикметників є чіткою та послідовною системою. Саме тому, беручи до уваги специфічні властивості морфемних афіксів прикметників англійської мови та їх семантичне наповнення можна зробити висновок, що ад'єктивні слова характеризуються різноманітністю оцінної семантики, серед них виділяється група слів загальної оцінки, значення яких зводиться до вираження оцінки без вказування на будь-які ознаки, а також групами слів негативною та позитивною оцінки, які виявляють несхвальне або схвальне ставлення носіїв мови до предметів, фактів і явищ об'єктивної дійсності. Власне від кореневих морфем залежить основне значення того чи іншого слова, проте афікси, хоч і відіграють підпорядковану роль, не мають самостійного лексичного значення та не виконують номінативної функції в похідному слові, все ж вагомо впливають на його значення: позитивне чи негативне. Кількісне співвідношення ад'єктивних одиниць, що виражають ту чи іншу ознаку та утворених за допомогою афіксів можна зобразити за допомогою таблиці.

Таблиця 2.

Словотворчі афікси прикметників позитивною та негативною оцінки в англійській мові

Ад'єктивний афікс	Загальна кількість вживань	Кількість прикметників негативною оцінки	Кількість прикметників позитивною оцінки
-y	332	75	40
-al	327	30	27
-ous	248	91	46
-ed	199	36	35
-ive	179	33	20

-ic	160	21	15
-ent	131	18	32
-ing	108	11	30
-able	103	35	33
-ant	80	20	16
-less	78	18	12
-ful	77	26	32
-ly	54	10	13
-ate	32	8	10
-ish	30	17	5
-some	15	6	3
un-	520	183	119
in-	328	82	43
dis-	146	73	26
non-	116	68	13
inter-	91	13	21
over-	65	23	28
pre-	59	21	10
anti-	58	12	17
ir-	57	31	14
trans-	56	11	10
sub-	56	13	17
super-	50	28	12
under-	48	14	18
a-	41	21	9
multi-	38	9	17
out-	35	3	13

Зазначимо, що між похідним словом і афіксом існує тісний взаємозв'язок: афікси мають семантику, пов'язану з кореневою основою, саме це показує, що їм властиве певне семантичне наповнення. Відповідно до наших досліджень, на словотвірному рівні негативну оцінку можуть передавати всі суфікси, проте найчисленнішими є суфікси **-ous, -able, -y, -ed, -ive, -less** та префікси **in-, un-, dis-, non-, ir-, pre-, super-**: *shameless* (безсоромний), *pitiless* (безжалісний), *fatuous* (безглуздий), *odious* (огидний), *unendurable* (нестерпний), *dissociable* (нетовариський), *tawdry* (крикливий), *greedy* (скупий), *perverted* (розбещений), *jaundiced* (жовчний), *speculative* (спекулятивний), *derisive* (насмішкуватий) та *indomitable* (невблаганний), *unjust* (несправедливий), *unscrupulous* (безпринципний), *dissociable* (нетовариський), *disloyal* (зрадливий), *irreverent* (нечемний), *preposterous* (безглуздий), *preconceived* (упереджений), *superfluous* (надмірний). Проте існують також численні приклади прикметників позитивної оцінки, саме ці слова показують схвальне ставлення мовця до об'єктивної реальності, яку він сприймає. Найчастіше вони утворюються за допомогою суфіксів **-y, -ous, -ed, -ent, -ing, -able, -ful** та префіксів **inter-, over-, in-, un-**: *skilled* (кваліфікований), *penitent* (що кається), *confident* (довірливий), *saving* (ощадливий), *irritable* (нервовий), *dutiful* (старанний), *exemplary* (зразковий), *frisky* (жвавий), *scrupulous* (сумлінний), *audacious* (сміливий), *resigned* (покірний) та *internal* (душевний) *overjoyed* (дуже радісний), *inconceivable* (неймовірний), *undying* (невмирущий), *unassuming* (скромний).

Отже, необхідно підкреслити, що прикметники характеризуються як основні лексичні виразники негативної оцінки, саме тому їх кількість перевищує кількість ад'єктивних одиниць позитивної оцінки. Емоційне забарвлення прикметників в англійській мові яскраво виражене саме завдяки афіксальному словотворенню, за допомогою якого утворюються похідні ад'єктивні одиниці з негативним чи позитивним значенням. Загалом, система словотвору англійських прикметників є досить складною, адже вона складається з великої кількості словотворчих одиниць та характеризується наявністю тісних семантичних зв'язків між ними. Таким чином, емоційне забарвлення прикметників не є чимось зовнішнім, а входить в структуру їх значення, що дозволяє в майбутньому ширше дослідити дану тему та створити універсальну класифікацію емоцій у мові.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Дяков А. С., Кияк Т. Р., Куделько З. Б. Основи терміноведення: семантичні та соціолінгвістичні аспекти. – К.: Вид. Дім "KM Academia", 2000. – 218 с.
2. Земская Е. А. Словообразование. – М., 1973. – С. 44-73.

3. Левицький В. В. Семасиология. – Винница: Нова книга, 2006. – 512 с.
4. Левицький В. В. Статистическое изучение лексической семантики: учеб. пособие. – К.: УМК ВО, 1989. – 156 с.
5. Шаховский В. И. Соотносится ли эмотивное значение слова с понятием? // Вопросы языкознания, 1987. – № 5. – С. 25.
6. Чабаненко В. А. Основи мовної експресії: монографія – К.: Вища школа, 1984. – 168 с.
7. Шаховский В. И. Эмотивный компонент значения и метод его описания. – Волгоград, 1983. – 91 с.
8. Мальцев В. А. К вопросу о выявлении эмоциональной лексики в английском языке. – В кн.: Вопросы лексикологии и грамматики иностранных языков. – Минск, 1963. – С. 22.
9. Азнаурова А. Э. Очерки по стилистике слова. – Ташкент, 1973. – С. 117.
10. Додонов Б. И. Эмоция как ценность. – М.: ПОЛИТИЗДАТ, 1978. – 272 с.
11. Вольф Е. М. Грамматика и семантика прилагательного. – М., 1978. – С. 8.
12. Hornby A. S. Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English. Oxford: OUP, 1992. – 1579 p.

Матеріал надійшов до редакції 04.05. 2009 р.

Дробко Н. О. Словообразование прилагательных эмотивного значения в английском языке.

Данная статья посвящена исследованию словообразования прилагательных эмотивного значения в современном английском языке. В работе произведен анализ основных подходов и принципов образования адъективных единиц, установлены наиболее продуктивные аффиксы при реализации позитивного и негативного значения прилагательных. Выявлены основные носители семантики при словообразовании прилагательных в английском языке, которыми являются аффиксы.

Drobko N. O. The Word-Formation of Emotionally Coloured Adjectives in English.

The article deals with the problem of the word-formation of emotionally coloured adjectives in the English language. Here was made an attempt to review the most productive word-forming affixes for the formation of the units of positive and negative semantics. Besides, the methods and means of formation of derived adjectives and the peculiarities of some their semantic functioning in English are outlined. The main problem under investigation is the study of adjectival units within the limits of the English language and their semantic analysis.